

Att inte känna igen ansikten – ingen bagatell för den drabbade

Prosopagnosi – oförmåga att känna igen ansikten – är ett socialt handikapp. Den drabbade blir lätt både missförstådd och misstrodd. Artikelförfattaren har som knep att på t ex möten teckna porträtt av deltagare som hon bör lära sig att känna igen. Att det numera finns ett ord för problemet underlättar och ger möjlighet att förklara svårigheterna för omgivningen.

TORBJÖRG HAGSTRÖM
skolläkare, specialist i allmänmedicin
och företagshälsovård, Stockholm
torbjorg.hagstrom@glocalnet.net

II Det gläder mig att prosopagnosi – svårigheter att känna igen ansikten – tas upp av Gunnar Höst [1]. Fenomenet är alltför lite känt, och jag vill härmed bidra till ökad förståelse av symtomet. I motsats till vad GH förmodar, är det för den det berör betydligt värre än färgblindhet, och hans artikel illustrerar på sätt och vis även de »normalas« svårigheter att förstå problemet.

En självklar förmåga

Förmågan att känna igen ansikten är så självklar att få tycks kunna föreställa sig att den kan saknas hos en människa som inte är blind. Den drabbade blir därför ofta både missförstådd och misstrodd. Att »minnas« en människa anses ju liktydigt med att minnas hennes ansikte. Det ger inte alls samma sociala poäng att minnas hennes ord och åsikter, men ha glömt ansiktet.

Av GHs tre exempel är det dock bara det sista, Gunilla Gerland [2], som egentligen är särskilt belysande. Oliver Sacks' välkända patient, som förväxlade sin hustru med en hatt, led ju av en omfattande visuell agnosi till följd av en intrakraniell tumör – ett tillstånd där både symtomatologi och patogenes skiljer sig från den medfödda och mer eller mindre specifika prosopagnosin.

GHs fallbeskrivning, den nyblivna modern som inte tog ögonkontakt med sitt barn, skildrar en störd ung kvinna, kanske autistisk, men det enda stöd som anförs för att hon skulle vara prosopagnostiker är avsaknaden av ögonkontakt. Men även om perceptionsstörningar, t ex prosopagnosi, ofta förekommer tillsammans med autismspektrumstörning (se Gillberg [3]), drabbar det inte alla autister. Avsaknad av ögonkontakt är heller inte liktydigt med prosopagnosi, och prosopagnostikern kan se en människa

rakt i ögonen och ändå inte känna igen henne fem minuter senare.

En brist svår att kompensera

GH förmodar att fenomenet kliniskt är »lika betydelselöst som färgblindhet, men kanhända ger det sig till känna i extremsituationer«. Som exempel på en sådan extremsituation uppfattar han Gerlands uppväxtmiljö. Han antar uppenbarligen att Gerland med en tryggare uppväxt hade kunnat kompensera sin prosopagnosi så att den inte manifesterat sig. Tyvärr är det dock fråga om en brist som är svår att kompensera ens under de bästa förhållanden. Prosopagnosi innebär ett socialt handikapp, och kompensationsmekanismerna handlar ofta mera om att skyla över oförmågan än att verkligen kompensera den.

Jag vet, för jag är själv prosopagnostiker. Trots en trygg småbarnstid har jag haft denna svårighet i hela mitt liv. Längre trodde jag att jag var ensam om den. Omgivningen tolkade det som att jag inte tittade på och inte var intresserad av mina medmänniskor. Det jag lättast minns är sådant som kläder, hårfärg, frisy och eventuellt skägg, men detta är för det första föränderliga faktorer, för det andra ganska ospecifika – förväxlingsrisken är stor! Eftersom jag annars är klart visuellt orienterad, var jag själv länge förbryllad över min oförmåga.

Jag uppfattar det sedda bättre än det hörda och har ett mycket gott minne för bilder, kartor och former. Fotografier av ansikten minns jag ofta bättre än ansikten jag stött på i verkligheten. Av ren självbevaringsdrift försökte jag redan som barn kompensera: Jag låtsades känna igen alla som tycktes känna igen mig, och i stället för att fråga vilka de var, avvaktade jag i hopp om att konversationen skulle avslöja deras identitet.

För inte så länge sedan läste jag någonstans (i Läkartidningen?) att förmågan att känna igen ansikten inte ens sitter i samma hjärnhalva som det övriga synminnet. Äntligen fick jag förkla-

ringen till mitt märkligt ojämna synminne.

Att jag inte är ensam om problemet gick upp för mig när jag i yngre år läste Solsjenitsyns självbiografi [4] – även han är prosopagnostiker. Ett annat exempel tror jag mig ha funnit i en artikel i Läkartidningen, »Mannen bakom syndromet – Adolf Wallenberg« [5], publicerad veckan efter GHs artikel. (Ja, nu är jag själv ute och spekulerar!) Aspergerpersonligheten – en ofta högfungerande variant inom autismspektrum – har en besatthet av specialintressen som hos forskare kan bli en tillgång och leda till betydelsefulla upptäckter.

Wallenberg hade, enligt nämnda artikel, »svårt att hålla reda på olika personer i sociala sammanhang« och kompenserade detta med en försiktighetens strategi för att inte göra bort sig. Hade han Aspergers syndrom, eller drag därav, i kombination med prosopagnosi? Tankspriddhet kan ställa till med mycket, men om man inte känner igen sitt hembiträde sedan flera år, är nog prosopagnosi en troligare förklaring.

Kan förbättras med tiden

Tillståndet behöver inte vara helt stationärt [3]. Själv har jag blivit bättre med åren – genom träning, mögnad eller bådadera? – även om problemet fortfarande finns där. Jag har också upptäckt att det går lättare att inpräglade ansikten som jag betraktar helt neutralt, utan att befina mig i något socialt samspel med dem.

Den ökade egenförståelsen av vad det handlar om gör det lättare att finna strategier för vardagslivet. Ett knep jag tar till på möten, t ex, är att teckna porträtt i mitt kladdblock av deltagare som jag bör lära mig känna igen. Men framför allt underlättar det att det numera finns ord för problemet, så att det går att förklara för omgivningen.

*

Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.

Referenser

- Höst G. Prosopagnosi – oförmåga att känna igen ansikten. Läkartidningen 2004;1001:2661-2.
- Gerland G. En riktig människa. Stockholm: Cura; 1996.
- Gillberg C. Barn, ungdomar och vuxna med Aspergers syndrom. Stockholm: Cura; 1997.
- Solsjenitsyn A. En kalv med eken stängades. Stockholm: Wahlström & Widstrand; 1975.
- Hydén D, Norrving B. Mannen bakom syndromet – Adolf Wallenberg. Läkartidningen 2004;101: 2735-6.